

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 - 10 (พ.ศ.2545 - 2554) ได้กำหนดแนวทางการจัดทำแผนไปสู่การปฏิบัติ ที่มุ่งเน้นยึดคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา โดยมี การตอบสนองความต้องการของท้องถิ่น และปรับบทบาทของหน่วยงานกลางในการประสานการจัดทำแผนปฏิบัติการทุกระดับ ทั้งระดับสาขา ระดับพื้นที่ ประกอบด้วย แผนพัฒนาระดับจังหวัด อำเภอ และชุมชน ขณะนี้ได้เริ่มเกิดขึ้นภายใต้ภาคีการพัฒนาต่างๆ ทั้งในและนอกภาครัฐ หน่วยงานหลายหน่วยงานให้ความสำคัญกับการจัดการวางแผนระดับชุมชนมากขึ้น และนำแนวคิดเหล่านั้นลงไปดำเนินการในพื้นที่ มีการสนับสนุนการทำแผนในระดับชุมชนแบบองค์รวม กรมการปกครองมีนโยบายให้ทุกองค์การบริหารส่วนตำบลจัดทำแผนของตนเอง นอกจากนี้สำนักงานกองทุนเพื่อพัฒนาสังคม (Social Fund Office) หรือที่เรียกว่า กองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม (Social Investment Fund : SIF) ได้มีการสนับสนุนให้ชุมชนมีการจัดทำแผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเอง รัฐบาลปัจจุบันให้ความสำคัญกับการพัฒนาเน้นที่ “คน” เป็นศูนย์กลาง โดยมีความเชื่อว่าการแก้ไขปัญหาความยากจนสามารถดำเนินการได้อย่างยั่งยืนหากชุมชนมีความเข้มแข็ง เนื่องจากชุมชนมีทุนในชุมชน ประชาชนได้เรียนรู้และมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการชุมชน การจะทำให้ชุมชนเข้มแข็งชุมชนสามารถบริหารจัดการและแก้ไขปัญหาได้โดย 1) มีระบบข้อมูล 2) มีการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน 3) มีองค์กรที่เข้มแข็งอย่างน้อย 1 องค์กร 4) มีทุนของชุมชน 5) มีแผนชุมชนพึ่งตนเอง 6) นำแผนชุมชนพึ่งตนเองไปปฏิบัติและส่งผลต่อการพัฒนาและแก้ไขปัญหาของชุมชน

กรมการพัฒนาชุมชน(2550 : 5-7) กล่าวว่าการระดมสรรพกำลังของทุกภาคส่วนของสังคมในลักษณะพหุภาคี ได้แก่ ภาครัฐ ภาคเอกชน ประชาชน นักวิชาการ นักการเมือง สื่อมวลชน และองค์กรพัฒนาต่างๆ เพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหา ต้องดำเนินการ ไปพร้อมๆ กันทุกระดับทั้งในระดับชาติท้องถิ่นและชุมชน ต้องเชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ ปรับระบบการบริหารจัดการภาครัฐ เพื่อสร้างโอกาสให้ประชาชน เข้าถึงบริการของรัฐอย่างทั่วถึง กำหนดให้มีการดำเนินมาตรการทางเศรษฐกิจที่เอื้ออาทรต่อประชาชน พร้อมทั้งเพิ่มโอกาสในการพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยเน้นที่ตัวประชาชนให้พัฒนาศักยภาพเพิ่มขีดความสามารถให้เกิดความเข้มแข็งมีภูมิคุ้มกัน สามารถพึ่งพาตนเองได้มากขึ้น โดยใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่มีอยู่ในบริบทอย่างถูกต้องและเหมาะสม จากแผนพัฒนา

เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมาการพัฒนามักมุ่งเน้นการเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจที่ถูกกำหนดนโยบายและวางแผนงานโดยกลุ่มนักการเมืองและหน่วยงานราชการจากส่วนกลาง หรือสั่งการจากเบื้องบนลงสู่ระดับล่าง (Top - down) การสำรวจหรือหาแนวทางในการจัดทำแผนเป็นเพียงการส่งแบบสอบถามมายังผู้นำในท้องถิ่น ซึ่งมีเพียงผู้นำและตัวแทนเพียงไม่กี่คนที่ร่วมกันตอบแบบสอบถามและส่งกลับมายังหน่วยงาน โดยที่ชาวบ้านหรือชุมชนไม่มีส่วนในการกำหนดอนาคตของตนเองหรือแม้แต่รับรู้ ยังผลให้การแก้ไขปัญหาต่างๆ ไม่ตรงกับความต้องการที่แท้จริงของชุมชน และชุมชนไม่เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของกิจกรรมนั้นๆ เป็นการเข้าร่วมเพื่อหวังประโยชน์โดยไม่คำนึงถึง การที่จะแก้ปัญหาเหล่านั้นอย่างจริงจัง ซึ่งความเป็นจริงแล้วประชาชนในชุมชนควรเป็นผู้ระบุปัญหา และความต้องการเอง เพราะว่าสมาชิกในชุมชนเท่านั้นที่จะรู้ว่าปัญหาในชุมชนของตนเองนั้นมีอะไร และจะต้องแก้ปัญหาเหล่านั้นอย่างไร เป็นการวางแผนจากระดับล่างขึ้นบน (Bottom-up) อันเป็นแนวทางการพัฒนาที่ทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมและมีความรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมนั้นๆ ดังนั้นแนวคิด การมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนาและแก้ไขปัญหา จึงได้รับการยอมรับและใช้เป็นแนวทางปฏิบัติ เพราะสามารถทำให้เกิดการสนองตอบที่ตรงต่อความต้องการของประชาชนและตรงต่อสภาพ ปัญหา โดยประชาชนในชุมชนต้องเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการอย่างเป็นอิสระในทุกขั้นตอน เน้นการทำงานแบบพึ่งพาตนเองและช่วยเหลือเกื้อกูล ในรูปของกลุ่มหรือองค์กรชุมชนที่มี วัตถุประสงค์ในการเข้าร่วมอย่างชัดเจน มีกิจกรรมที่เข้าร่วมกันอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เกิดความสัมพันธ์ อันมั่นคงและมีความรู้สึกร่วมกัน ได้ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมติดตามประเมินผล ร่วมรับผิดชอบใน ความสำเร็จและล้มเหลวของการแก้ปัญหา ทำให้ประชาชนหรือชุมชนได้มีโอกาสเรียนรู้ปัญหาจาก การร่วมมือทำงาน จนเกิดเป็นพลังกลุ่มซึ่งจะเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้งานพัฒนาและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ บรรลุผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย เพื่อร่วมกันวางแผนและร่วมมือกันกำหนดวิถีทางการดำเนินชีวิต ของตนเองและชุมชนไปสู่รากฐานการพัฒนาที่ยั่งยืน ทำให้ประชาชนเกิดความคิด เกิดปัญญา รู้เท่าทัน ความเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์จนเกิดเป็น “พลังความคิด” ช่วยจัดกระบวนการกลุ่มทั้งการเรียนรู้ และการเพิ่มทักษะการทำงาน เพื่อสร้าง “พลังการกระทำ” ทั้งยังต้องสร้างกระบวนการอาสาสมัคร ส่งเสริมสร้างสรรคภาวะผู้นำให้ตระหนักสำนึกในบทบาทหน้าที่ในการเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน เสริมแรงจูงใจ กระตุ้น ประสานความร่วมมือร่วมใจ ให้มีส่วนร่วมและแสดงอำนาจการตัดสินใจอย่างสมบูรณ์ เพื่อส่งเสริม “พลังจิตสำนึก” ของประชาชนให้มั่นใจ เชื่อมั่นในศักยภาพของตน จนสามารถกระทำการต่างๆ เพื่อความเข้มแข็งของชุมชน

แผนชุมชน คือ การกำหนดอนาคตหรือความมุ่งหวังของชุมชนว่าเราอยากจะทำให้ชุมชน ที่เราอยู่เป็นอย่างไร แทนที่ส่วนราชการจะเคยเข้ามากำหนดให้เหมือนแต่ก่อน ซึ่งเรารู้อยู่แล้วว่าบาง เรื่องเราเองรู้สึกว่าข้าราชการที่มาอยู่ไม่ได้นานก็ต้องย้ายไป แล้วจะมาเข้าใจพวกเราได้ดีกว่าพวกเรา ที่อยู่ที่นี้มาตั้งแต่รุ่นปู่ย่าตายายได้อย่างไร ดังนั้นการพัฒนาหรือการแก้ไขปัญหาของหมู่บ้านของ

พื้นฟู อนุรักษ์ และสืบสานวัฒนธรรมให้ดำรงอยู่ต่อไป แต่เนื่องจากคำบลหนองปร่งมีอาณาเขตติดกับอำเภอเมืองเพชรบุรี เป็นเหตุให้เกิดปัญหาสังคม เศรษฐกิจ อย่างรุนแรง กระแสบริโภคนิยมวัตถุนิยม ทุนนิยม และกระแสยุคโลกาภิวัตน์ หลังไหลเข้าสู่คำบลหนองปร่งอย่างรวดเร็ว เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2544 - พ.ศ. 2548 ทำให้วิถีชีวิตแบบไทยทรงดำเริ่มเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมดั้งเดิมเริ่มเสื่อมถอย ประชาชนทุกหมู่บ้านประสบความยากจน และความไม่เป็นธรรมในสังคมเนื่องจากกระแสสังคมยุคโลกาภิวัตน์ เป็นสิ่งปลูกเร้าให้ทุกคนคร่ำครวญแข่งกันแสวงหาเทคโนโลยีและเครื่องอำนวยความสะดวกในการดำเนินชีวิตประจำวัน เข้าสู่ครัวเรือนของตนเองเพื่อบำรุงจิตใจ บำเรอร่างกายตามยุคสมัยโลกาภิวัตน์ พยายามขวนขวายค้ำจุนทุกวิถีทางเพื่อให้ได้มาซึ่งความสะดวกสบายและหน้าตาทางสังคม มีทั้งนำเงินสะสมของครอบครัวไปซื้อสินค้าทำสัญญาซื้อขายสินค้าเงินผ่อนกับบริษัทผู้จำหน่ายสินค้า กู้ยืมเงินในระบบและนอกระบบเป็นเหตุให้ประชาชนคำบลหนองปร่ง ใช้จ่ายอนาคตหมดสิ้นไปนำชีวิตเข้าสู่ระบบวงจรความยากจนดำเนินชีวิตในมิติแห่งความเป็นหนี้สิน

หมู่บ้านหนองเข้ หมู่ที่ 6 คำบลหนองปร่ง อำเภอเขาชัยยศ ก็เช่นกันประสบภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจ เนื่องจากประชาชนถูกปัญหาความยากจนรุมเร้าจนเกิดความทุกข์กายทุกข์ใจอย่างสูงสุด เศรษฐกิจระดับครัวเรือนไม่สามารถขับเคลื่อนไปได้ด้วยความสุข สาเหตุดังกล่าวมาจากการแปรผันในความคิดที่ยึดหลักการดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจสังคมบริโภคนิยมและวัตถุนิยมดังเช่นหมู่บ้านอื่นๆ ในคำบลหนองปร่งจนล้มละลายแนวความคิดหลักการดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงตามเบื้องพระยุคลบาท และหลักการดำเนินชีวิตแบบเรียบง่าย เลี้ยงตัวได้ตามเชื้อสายลาวโซ่ง (ไทยทรงดำ) ประชาชนบ้านหนองเข้จึงต้องประสบกับปัญหาความยากจน และปัญหานี้สินอย่างสลับซับซ้อน เพื่อช่วยเหลือให้ประชาชนบ้านหนองเข้หลุดพ้นจากความยากจน สามารถหลีกเลี่ยงหนี้และหลีกเลี่ยงจากปัญหานี้สิน และปรับเปลี่ยนเจตคติการดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจสังคมบริโภคนิยม วัตถุนิยม หันมายึดหลักการดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงเลี้ยงตัวได้แบบเรียบง่ายตามเบื้องพระยุคลบาทและบรรพบุรุษเชื้อสายลาวโซ่ง (ไทยทรงดำ) ตลอดจนฟื้นฟูอนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมประเพณีไทยทรงดำให้คงอยู่ต่อไป

ดังนั้นสมาชิกชุมชนบ้านหนองเข้จึงมีความต้องการจัดทำแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วมขึ้น เพื่อให้ชุมชนบ้านหนองเข้มีแผนชุมชนไว้พัฒนาชุมชน และแก้ไขปัญหาและความต้องการของชุมชน ด้วยการทำตนเองพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันทุกภาคส่วนอย่างมีส่วนร่วม จากการศึกษาสภาพปัญหาของบ้านหนองเข้ หมู่ที่ 6 คำบลหนองปร่ง อำเภอเขาชัยยศ จังหวัดเพชรบุรี จากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิ ผู้วิจัยพบสภาพปัญหาที่เกี่ยวข้องกับความยากจนมากมายหลายมิติเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงนำรูปแบบการวิจัยและพัฒนา (R&D) สาขาวิทยาศาสตร์การพัฒนามหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี มาสร้างยุทธศาสตร์แผนชุมชนแบบมีส่วนร่วมบ้านหนองเข้ ผู้วิจัยได้นำโครงสร้างทาง

ความคิดของยุทธศาสตร์การพัฒนามาใช้ศึกษาวิเคราะห์สภาพปัญหาทุกขั้วร้อนของหมู่บ้านหนองเข้ หมู่ที่ 6 ตำบลหนองปรุง อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

องค์ประกอบของยุทธศาสตร์การพัฒนา ประกอบด้วย 5 ส่วน ดังนี้

1. การวิเคราะห์ปัญหาเชิงพัฒนา
2. การระบุปัญหาเป้า
3. การกำหนดเป้าหมายยุทธศาสตร์การพัฒนา
4. การสร้างหน่วยระบบทำงานของยุทธศาสตร์การพัฒนา
5. การจัดทรัพยากรทางยุทธศาสตร์การพัฒนา

1. การวิเคราะห์ปัญหาเชิงพัฒนา

จากการศึกษาสำรวจสภาพปัญหาของหมู่บ้านหนองเข้ที่เกิดขึ้นทั้งหมดแล้วนำมาวิเคราะห์ตามหลักวิชายุทธศาสตร์การพัฒนาปรากฏว่า

ปัญหาทุกขั้วร้อน ได้แก่ ชุมชนบ้านหนองเข้ขาดแผนสำหรับพัฒนาชุมชน ประสบปัญหาความยากจน มีรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย และขาดการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ของชุมชน

ปัญหาปัจจัย ได้แก่ ชุมชนบ้านหนองเข้ขาดแผนสำหรับพัฒนาชุมชน ขาดแหล่งสนับสนุนในด้านการผลิต ขาดอาชีพเสริมเพิ่มรายได้ ขาดการรวมกลุ่มในการประกอบกิจกรรมของชุมชน ขาดที่ดินทำกินและเอกสารสิทธิ์ที่ดินทำกิน สมาชิกชุมชนบางส่วนประสบปัญหาความยากจน

ปัญหาสืบเนื่อง ได้แก่ ชุมชนบ้านหนองเข้มีรายได้ต่ำไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพ ขาดความมั่นใจในการดำรงชีพต้องทนทุกข์กับความยากจน วิธีการดำเนินชีวิตเปลี่ยนแปลงไปเกิดการแข่งขันกันทำมาหากิน แสวงหาผลประโยชน์ให้กับตนเองและครอบครัว เกิดภาวะมีหนี้สินทั้งในระบบและนอกระบบ

2. การระบุปัญหาเป้า ได้แก่ ชุมชนบ้านหนองเข้ขาดแผนชุมชน และขาดการมีส่วนร่วมในการสร้างแผนชุมชน

3. การกำหนดเป้าหมายยุทธศาสตร์การพัฒนา ได้แก่ การสร้างแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วมบ้านหนองเข้

4. การสร้างหน่วยระบบทำงานของยุทธศาสตร์การพัฒนา

ในการสร้างหน่วยระบบทำงานของยุทธศาสตร์การพัฒนา ผู้วิจัยได้กำหนดหน่วยระบบทำงานของยุทธศาสตร์สร้างแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วมบ้านหนองเข้ไว้ 2 หน่วยระบบทำงาน คือ

หน่วยระบบทำงานที่ 1 การสร้างแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วมบ้านหนองเข้ ประกอบด้วยหน่วยระบบทำงานย่อย 3 หน่วยระบบ ได้แก่

หน่วยระบบทำงานย่อยที่ 1.1 จัดประชาคมวิเคราะห์สถานการณ์และสภาพแวดล้อม ทั้งภายในและภายนอกชุมชนบ้านหนองเข้ โดยใช้เทคนิค SWOT Analysis

หน่วยระบบทำงานย่อยที่ 1.2 จัดเวทีชุมชนเรียนรู้เรื่องแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วม

หน่วยระบบทำงานย่อยที่ 1.3 ประชุมเชิงปฏิบัติการสร้างแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วม

หน่วยระบบทำงานที่ 2 การประชาสัมพันธ์แผนชุมชนแบบมีส่วนร่วมบ้านหนองเข้ ประกอบด้วย 2 หน่วยระบบทำงานย่อย ได้แก่

หน่วยระบบทำงานย่อยที่ 2.1 จัดทำประชาสัมพันธ์แผนชุมชนแบบมีส่วนร่วม บ้านหนองเข้

หน่วยระบบทำงานย่อยที่ 2.2 รายงานการทำประชาสัมพันธ์แผนชุมชนแบบมีส่วนร่วมบ้านหนองเข้

5. การจัดการทรัพยากรทางยุทธศาสตร์การพัฒนา

ผู้วิจัยได้นำเอาทรัพยากรต่างๆ ที่มีภายในและภายนอกหมู่บ้านหนองเข้มาใช้ในการวิจัย ได้แก่ แกนนำชุมชน ตัวแทนกลุ่มต่างๆ และตัวแทนชุมชนบ้านหนองเข้ กำนันตำบลหนองปรุง นายกองค้การบริหารส่วนตำบลหนองปรุง นักพัฒนาชุมชนอำเภออำเภอเขาชัย้อย นักวิชาการพัฒนาชุมชน จังหวัดเพชรบุรี วิทยากรผู้มีความรู้และประสบการณ์เรื่องแผนแม่บทชุมชนหมู่บ้านหนองกลางดง เอกสารคู่มือแผนชุมชนที่ตนเองบ้านหนองกลางดง ตำบลลือลาไลย กิ่งอำเภอ สามร้อยยอด จังหวัด ประจวบคีรีขันธ์ ผู้วิจัย วัสดุอุปกรณ์ สถานที่ดำเนินการและงบประมาณ เป็นต้น

ปัญหาการวิจัย

1. ยุทธศาสตร์การสร้างแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านหนองเข้ ที่สร้างขึ้นมีลักษณะเป็นอย่างไร
2. เมื่อสร้างแผนชุมชนสำเร็จแล้วตัวแทนชุมชนบ้านหนองเข้มีความพึงพอใจในแผนชุมชนที่สร้างขึ้นมากน้อยเพียงใด

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อสร้างและทดลองยุทธศาสตร์การพัฒนาแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านหนองเข้ หมู่ที่ 6 ตำบลหนองปรุง อำเภอเขาชัย้อย จังหวัดเพชรบุรี

2. เพื่อศึกษาระดับความพึงพอใจในแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วมของตัวแทนชุมชนบ้านหนองเข้ หมู่ที่ 6 ตำบลหนองปรุง อำเภอเขาชัย จังหวัดเพชรบุรี

สมมติฐานการวิจัย

ภายหลังการสร้างแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านหนองเข้แล้ว ตัวแทนชุมชนบ้านหนองเข้มีระดับความรู้เกี่ยวกับการสร้างแผนชุมชนเพิ่มขึ้น และตัวแทนชุมชนบ้านหนองเข้มีระดับความพึงพอใจเกี่ยวกับการสร้างแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก

ขอบเขตของการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ตัวแทนชุมชนบ้านหนองเข้ หมู่ที่ 6 ตำบลหนองปรุง อำเภอเขาชัย จังหวัดเพชรบุรี ที่มีอายุตั้งแต่ 18 ปีขึ้นไปที่สามารถมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนได้ จำนวน 123 คน ใช้ตัวแทนครัวเรือนละ 1 คน จำนวน 123 คน

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการสร้างแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านหนองเข้ ผู้วิจัยนำประชากรทั้งหมด จำนวน 123 คน มาใช้ ประกอบด้วยแกนนำชุมชน ตัวแทนกลุ่มต่างๆ ในชุมชน และตัวแทนชุมชนโดยแบ่งตามกิจกรรม ดังนี้

1. การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) วิเคราะห์สภาพปัญหาของหมู่บ้านหนองเข้ เป็นตัวแทนกลุ่มต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชน ได้แก่ 1. กลุ่มเยาวชน 1 คน 2. กลุ่มแม่บ้าน 2 คน 3. กลุ่มกองทุนข้าว 2 คน 4. กลุ่มกึ่งไม้ตาล 1 คน 5. กลุ่มทำขนมหวาน 1 คน 6. กลุ่มอาสาพัฒนาชุมชน 1 คน 7. กลุ่มผสมพันธุ์พันธุ์พันธุ์ 1 คน 8. กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน 1 คน 9. กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต 1 คน 10. กลุ่มสังเคราะห์หมู่บ้าน 1 คน รวมจำนวน 12 คน

2. การฝึกปฏิบัติการสร้างแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วมบ้านหนองเข้ เป็นแกนนำชุมชน ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน 1 คน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน 1 คน และคณะกรรมการหมู่บ้าน 4 คน รวม 6 คน

3. การประชาคมวิเคราะห์สถานการณ์และสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกชุมชนบ้านหนองเข้ โดยใช้เทคนิค SWOT Analysis การจัดเวทีชุมชนเรียนรู้เรื่องแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วม การประชุมเชิงปฏิบัติการสร้างแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วมบ้านหนองเข้ และการประชาพิจารณ์แผนชุมชนแบบมีส่วนร่วมบ้านหนองเข้ เป็นตัวแทนชุมชน จำนวน 123 คน

ผู้วิจัยใช้ระยะเวลาในการวิจัยสร้างยุทธศาสตร์แผนชุมชนแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านหนองเข้ ตั้งแต่เดือนธันวาคม พ.ศ.2548 ถึงเดือนธันวาคม พ.ศ.2549

ตัวแปรที่ศึกษา

1. ตัวแปรต้นหรือตัวแปรกระทำการ คือ การสร้างยุทธศาสตร์แผนชุมชนแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านหนองเข้
2. ตัวแปรตามหรือตัวแปรพัฒนาการ คือ
 - 2.1 แผนชุมชนแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านหนองเข้
 - 2.2 ระดับความรู้เกี่ยวกับแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วมของตัวแทนชุมชนบ้านหนองเข้
 - 2.3 ระดับความพึงพอใจในแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วมของตัวแทนชุมชนบ้านหนองเข้

ข้อตกลงเบื้องต้น

ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยยุทธศาสตร์การพัฒนา หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชายุทธศาสตร์การพัฒนา ซึ่งมี 8 รูปแบบ การวิจัยในรูปแบบที่ผู้วิจัยนำมาใช้คือ การวิจัยรูปแบบที่ 5 เป็นการวิจัยยุทธศาสตร์การสร้างแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านหนองเข้ หมู่ที่ 6 ตำบลหนองปรุง อำเภอบางบาล จังหวัดเพชรบุรี ประกอบด้วย 2 หน่วยระบบทำงาน ดังนี้คือ

หน่วยระบบทำงานที่ 1 การสร้างแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านหนองเข้ ประกอบด้วยหน่วยระบบทำงานย่อย 3 หน่วยระบบ ได้แก่

หน่วยระบบทำงานย่อยที่ 1.1 จัดประชาคมวิเคราะห์สถานการณ์และสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกชุมชนบ้านหนองเข้ โดยใช้เทคนิค SWOT Analysis

หน่วยระบบทำงานย่อยที่ 1.2 จัดเวทีชุมชนเรียนรู้เรื่องแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วม

หน่วยระบบทำงานย่อยที่ 1.3 ประชุมเชิงปฏิบัติการสร้างแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วม

หน่วยระบบทำงานที่ 2 การประชาสัมพันธ์แผนชุมชนแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านหนองเข้ ประกอบด้วย 2 หน่วยระบบทำงานย่อย ได้แก่

หน่วยระบบทำงานย่อยที่ 2.1 จัดประชาสัมพันธ์แผนชุมชนแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านหนองเข้

หน่วยระบบทำงานย่อยที่ 2.2 รายงานการทำประชาสัมพันธ์แผนชุมชนแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านหนองเข้

โดยผู้วิจัยได้ใช้กระบวนการวิจัยและพัฒนา ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการถึงขั้นทดลองยุทธศาสตร์การสร้างแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านหนองเข้ (ขั้น R₃) เท่านั้น

นิยามศัพท์เฉพาะ

ยุทธศาสตร์การสร้างแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วม หมายถึง แผนพัฒนาหมู่บ้านที่มีกำหนดระยะเวลาชัดเจน เป็นแผนพัฒนาซึ่งมาจากความต้องการของชุมชน โดยสมาชิกชุมชนร่วมกันสร้างขึ้นเพื่อกำหนดทิศทางของอนาคต และแนวทางการดำรงชีวิตของตนเองเพื่อตนเอง รวมทั้งเป็นแผนการอันชาญฉลาดที่ดั่งบนพื้นฐานของหลักวิชา ทฤษฎี แนวความคิด และข้อมูลตามสภาพจริงของหมู่บ้าน ประกอบด้วยหน่วยระบบทำงาน 2 หน่วยระบบ หน่วยระบบทำงานที่ 1 การสร้างแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วมบ้านหนองเข้ มีหน่วยระบบทำงานย่อย 3 หน่วยระบบ ได้แก่ หน่วยระบบทำงานย่อยที่ 1.1 จัดประชาคมวิเคราะห์สถานการณ์และสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกชุมชนบ้านหนองเข้ โดยใช้เทคนิค SWOT Analysis หน่วยระบบทำงานย่อยที่ 1.2 จัดเวทีชุมชนเรียนรู้เรื่องแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วม หน่วยระบบทำงานย่อยที่ 1.3 ประชุมเชิงปฏิบัติการสร้างแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วม หน่วยระบบทำงานที่ 2 การทำประชาพิจารณ์แผนชุมชนแบบมีส่วนร่วมบ้านหนองเข้ มีหน่วยระบบทำงานย่อย 2 หน่วยระบบ ได้แก่ หน่วยระบบทำงานย่อยที่ 2.1 จัดประชาพิจารณ์แผนชุมชนแบบมีส่วนร่วมบ้านหนองเข้ หน่วยระบบทำงานย่อยที่ 2.2 รายงานการทำประชาพิจารณ์แผนชุมชนแบบมีส่วนร่วมบ้านหนองเข้

การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การที่แกนนำชุมชน ตัวแทนกลุ่ม และตัวแทนชุมชนบ้านหนองเข้ เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการในกระบวนการจัดทำแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วมบ้านหนองเข้ ได้แก่ การเข้าร่วมประชุม ศึกษาสภาพปัญหา วิเคราะห์สภาพปัญหา จัดลำดับความสำคัญของปัญหา เสนอแนวทางการแก้ไขปัญหา แสดงวิสัยทัศน์ กำหนดแผนชุมชนมีดังนี้ 1) แผนชุมชนที่ตนเอง 2) แผนขอความร่วมมือ 3) แผนขอความช่วยเหลือ และกำหนดโครงการ

ความรู้เกี่ยวกับแผนชุมชน หมายถึง การที่ประชากรในชุมชนบ้านหนองเข้ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างแผนชุมชน ยังผลให้ประชากรในชุมชนเกิดความรู้เกี่ยวกับแผนชุมชนที่ตนเองได้สร้างขึ้นว่ามีแนวทาง ทิศทางการดำเนินงานและปฏิบัติงานว่ามีอะไรและเป็นอย่างไร รวมไปถึงโครงการต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากแผนชุมชน เพื่อพัฒนาชุมชนและชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

นักพัฒนา หมายถึง แกนนำชุมชน ตัวแทนกลุ่มต่างๆ ในชุมชนบ้านหนองเข้ กำนันตำบลหนองปรุง นายกองจัดการบริหารส่วนตำบลหนองปรุง นักวิชาการพัฒนาชุมชนจังหวัดเพชรบุรี และนักพัฒนาชุมชนอำเภอเขาชัย

ตัวแทนชุมชน หมายถึง ประชากรชุมชนบ้านหนองเข้ หมู่ที่ 6 ตำบลหนองปรุง อำเภอเขาชัย จังหวัดเพชรบุรี ที่ผู้วิจัยนำมาใช้เป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยจำนวน 123 คน มีอายุ

ตั้งแต่ 18 ปีขึ้นไปและสามารถมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนได้ ประกอบด้วย แกนนำชุมชน และตัวแทนกลุ่มต่างๆ ในชุมชนบ้านหนองเข้

แกนนำชุมชน หมายถึง ตัวแทนชุมชนบ้านหนองเข้ จำนวน 6 คน ได้มาจากการลงมติคัดเลือกจากประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย จำนวน 123 คน มาใช้ในกิจกรรมการฝึกปฏิบัติสร้างแผนชุมชนที่มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี ซึ่งได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน 1 คน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน 1 คน และคณะกรรมการหมู่บ้าน 4 คน

ตัวแทนกลุ่ม หมายถึง ตัวแทนที่กลุ่มต่างๆ ในชุมชน ที่กลุ่มลงมติกัดเลือกมาในกิจกรรมการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) จากประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยจำนวน 123 คน ได้มาจากกลุ่มต่างๆ ดังนี้ จากกลุ่มเยาวชน 1 คน กลุ่มแม่บ้าน 2 คน กลุ่มกองทุนข้าว 2 คน กลุ่มกลิ้งไม้ตาล 1 คน กลุ่มทำขนมหวาน 1 คน กลุ่มอาสาพัฒนาชุมชน 1 คน กลุ่มผสมผสานพลังแผ่นดิน 1 คน กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน 1 คน กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต 1 คน กลุ่มสังเคราะห์หมู่บ้าน 1 คน

การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) หมายถึง การรวบรวมข้อมูลจากการนั่งสนทนากันเป็นกลุ่มกับผู้ให้ข้อมูลจำนวน 12 คน ประกอบด้วย ตัวแทนกลุ่มต่างๆ ในชุมชนบ้านหนองเข้ ซึ่งบุคคลดังกล่าวเป็นผู้สามารถตอบข้อมูลต่างๆ ไป และข้อมูลที่เป็นปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน ตามที่ผู้วิจัยต้องการศึกษาได้มากที่สุด

ประชุมเชิงปฏิบัติการ หมายถึง การประชุม แกนนำที่เป็นตัวแทนชุมชน จำนวน 6 คน ในการอบรมให้ความรู้เรื่องแผนชุมชน และฝึกปฏิบัติการทำแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วมบ้านหนองเข้ที่มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี

ข้อมูลปฐมภูมิ หมายถึง ข้อมูลสภาพบริบทชุมชน เศรษฐกิจ สังคม การเมืองการปกครอง วัฒนธรรม ประเพณี ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมที่มองเห็นเป็นรูปธรรมตามสภาพความเป็นจริงของชุมชน สามารถศึกษาได้โดยการจัดทำแผนที่เดินดิน การสนทนากลุ่ม และการออกแบบสำรวจข้อมูลบริบทชุมชนและบริบทคนจน

ข้อมูลทุติยภูมิ หมายถึง ข้อมูลสภาพบริบทชุมชน เศรษฐกิจ สังคม การเมืองการปกครอง วัฒนธรรม ประเพณี ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ที่หน่วยงานราชการ ได้จัดเก็บหรือบันทึกไว้ เช่น จปฐ.2 กชช.2ค แผนพัฒนา อ.บ.ค.

เวทีชุมชนเรียนรู้ หมายถึง การรวมกลุ่มของแกนนำชุมชนและตัวแทนชุมชนบ้านหนองเข้ มาร่วมการศึกษาแสดงวิสัยทัศน์ แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ร่วมกันเรียนรู้และมีส่วนร่วมในการสร้างแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วม โดยการรับฟังการบรรยายองค์ความรู้เรื่องแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วมจากนักพัฒนาชุมชนอำเภอเขาย้อย และศึกษาเอกสารคู่มือแผนชุมชนพึ่งตนเองบ้านหนองกลางดง ตำบลศิลาลอย กิ่งอำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ประกอบกิจการรับฟังการบรรยาย

การประชุมประชาคม หมายถึง การเข้าร่วมประชุมและพบปะพูดคุยร่วมกันของตัวแทนชุมชนบ้านหนองเข้ ร่วมกันแลกเปลี่ยนความคิดข้อมูลประสบการณ์ ระดมความคิดเพื่อกำหนดวิสัยทัศน์ วิเคราะห์สถานการณ์ปัญหา วางแผนการดำเนินงานและติดตามประเมินการทำงานร่วมกัน โดยใช้ความแตกต่างหลากหลายของแต่ละบุคคลเป็นจุดแข็งในการสร้างความสำเร็จ อาศัยการทำงานที่ยืดสมาชิกชุมชนเป็นจุดศูนย์กลาง เป็นผู้สร้างผลงานจากประสบการณ์เดิม ทำให้เกิดประสบการณ์และการเรียนรู้ใหม่ๆ และความคิดใหม่ที่ท้าทายอย่างต่อเนื่อง ทำให้เกิดการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกชุมชนด้วยกันเองเกิดความรักและเคารพให้เกียรติซึ่งกันและกัน เกิดการขยายตัวของเครือข่ายทางความคิดที่ทุกคนมีอยู่ออกไปอย่างกว้างขวาง โดยการสื่อสาร การสนทนา พูดคุย และการเขียน เป็นเครื่องมือในการแลกเปลี่ยนวิเคราะห์และสังเคราะห์ความคิดร่วมกัน

ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดของตัวแทนชุมชนบ้านหนองเข้ เป็นท่าที ความรู้สึก ความคิดเห็นที่มีต่อแผนชุมชน กระบวนการวางแผนชุมชน การคัดเลือกโครงการมาดำเนินงาน ภายหลังจากได้ดำเนินงานตามโครงการจากแผนชุมชน สมาชิกชุมชนจะมีความพึงพอใจมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับผลประโยชน์ที่ได้รับจากแผนชุมชน จะตอบสนองความต้องการของชุมชนได้มากน้อยเพียงใด

การทำประชาพิจารณ์ หมายถึง รูปแบบหนึ่งของการมีส่วนร่วมของประชาชนที่เปิดโอกาสให้ฝ่ายต่างๆ ทั้งภาครัฐและภาคประชาชนในชุมชนบ้านหนองเข้ ร่วมนำเสนอข้อมูล คำแถลง จุดยืน ข้อเท็จจริง และความคิดเห็น ในเชิงสนับสนุนหรือคัดค้านเกี่ยวกับแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วมบ้านหนองเข้ เพื่อนำข้อพิจารณาของทุกฝ่ายไปเปรียบเทียบผลดี ผลเสีย หากจุดสมดุลที่เหมาะสมและใช้ดุลพินิจอย่างรอบคอบ โปร่งใส และมีความรับผิดชอบ ก่อนที่จะตัดสินใจตามอำนาจที่มีอยู่ต่อไป

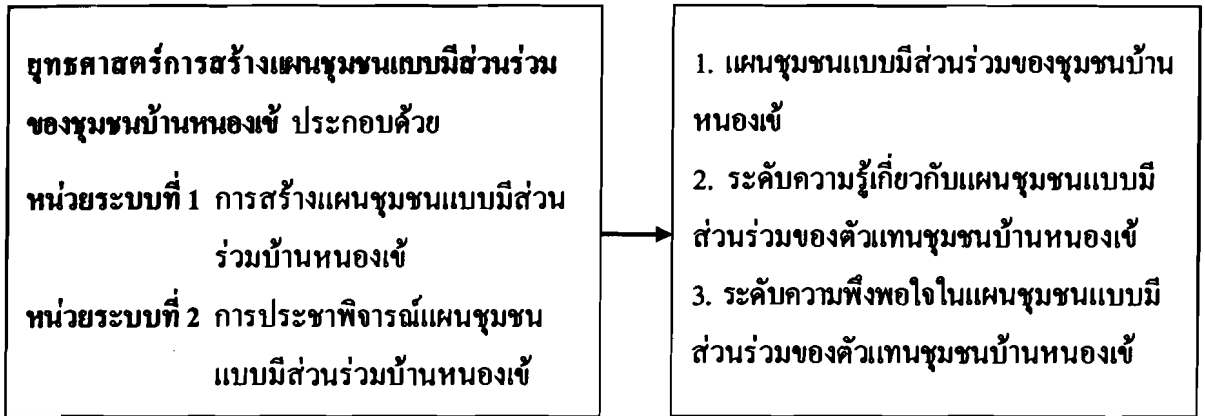
กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผู้วิจัยได้นำเอาทฤษฎีแผนชุมชนที่ตนเองของ เสรี พงศ์พิศ (2548 : 101) และสำนักงานกองทุนเพื่อสังคม (ม.ป.ป. : 4) มาใช้เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยได้ดังนี้

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ตัวแปรต้น

ตัวแปรตาม

ประโยชน์ของการวิจัย

1. ด้านวิชาการ

1.1 ชุมชนบ้านหนองเข้มีแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านหนองเข้ไว้ใช้
แก้ไขปัญหาและพัฒนาหมู่บ้าน

1.2 ตัวแทนชุมชนบ้านหนองเข้ มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการสร้างแผนชุมชน
แบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านหนองเข้

2. ด้านการนำไปใช้

2.1 ได้ข้อมูลการแก้ไขปัญหาและความต้องการของชุมชนบ้านหนองเข้

2.2 ตัวแทนชุมชนบ้านหนองเข้ เข้ามีส่วนร่วมในการสร้างแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วม
ของชุมชนบ้านหนองเข้

2.3 ชุมชนบ้านหนองเข้ได้รับการสนับสนุน ส่งเสริมจากหน่วยงานภาครัฐและ
เอกชน